

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

РЕЗЮМЕ

Цель исследования состоит в изучении зарубежного опыта реализации государственных программ регулирования процессов трудовой миграции на примере стран Европейского Союза.

Ключевые слова: трудовая миграция, государственная программа, регулирование миграционных потоков, иммиграция, миграция рабочих кадров.

РЕЗЮМЕ

Мета дослідження полягає у вивченні закордонного досвіду реалізації державних програм регулювання процесів трудової міграції на прикладі країн Європейського Союзу.

Ключові слова: трудова міграція, державна програма, регулювання міграційних потоків, імміграція, міграція робочих кадрів.

SUMMARY

The objective is the study of foreign experience in the implementation of state programs for regulating labor migration processes on the example of the European Union.

Keywords: labor migration, the state program, the regulation of migration, immigration, migration of skilled workers.

ТЕХНОЛОГІЧНА СКЛАДОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Беззубченко О.А., кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки Маріупольського державного університету

У зв'язку зі здійсненням в Україні економічних перетворень, які сприяють розвитку ринкових відносин, важливого значення набувають питання ефективного використання чинників підвищення рівня національної конкурентоспроможності на зовнішніх ринках.

Тенденції соціально-економічного розвитку України показують, що резерви факторної конкурентоспроможності (дешева робоча сила і традиційний експорт товарів із низькою доданою вартістю) вичерпали або вичерпають себе у середньостроковій перспективі. Через це актуальними питаннями сучасності є пошук нових джерел розвитку і забезпечення конкурентоспроможності України, основаних вже на інноваційно-інвестиційній моделі розвитку національної економіки. В таких умовах цільового значення набуває сучасна економічна наука, політика держави відносно реалізації практичних розробок у потрібних напрямках, вітчизняний та зарубіжний досвід.

Посилення трансформаційних процесів в системі сучасних економічних відносин, що викликані поглибленням інтернаціоналізації господарського життя та інтенсифікацією науково-технічного прогресу, породжує необхідність перегляду всього спектра вихідних методологічних постулатів, на принципах яких будується фундамент економічної теорії та її основні структурні конструкції. Це пов'язано, перш за все, із кардинальною зміною механізмів та чинників економічного розвитку суб'єктів економічних відносин, що, в свою чергу, призводить й до необхідності зміни методико-методологічного апарату аналізу господарських процесів, зокрема формування конкурентоспроможності всіх рівнів за суб'єктами конкуренції. Дослідженням складових конкурентоспроможності економіки країни займалися багато вітчизняних та зарубіжних вчених, серед них: Антонюк Л.Л., Білорус О.Г., Лук'яненко Д.Г., Жаліло Я.А., Базилюк Я.Б., М. Портер та інші [1-7]

Метою статті є аналіз рівня міжнародної конкурентоспроможності країни по основним товарним групам експорту та визначення залежності рівня міжнародної конкурентоспроможності стратегічно важливих галузей економіки України від технологічного чинника.

Система сучасних економічних відносин як на макро, так і на міжнародному рівні характеризується процесом ускладнення причинно-наслідкових зв'язків, що тісно пов'язано із поглибленням інтернаціоналізації світового господарства. За цих умов, як зазначає А. Гальчинський, існуюча конструкція причинно-наслідкових детермінантів в багатьох аспектах втрачає адекватність сучасним суспільним трансформаціям. Це пов'язано з еволюцією моделі економічних зв'язків, а відтак – необхідністю враховувати, з одного боку, позачасову детермінованість подій, а з іншого – зворотність економічних процесів [1, с. 4-6]. Логічним продовженням наведеної тези є визначення наступних принципів методології економічного аналізу: 1. економічні процеси детермінуються системою складної взаємодії різнорівневих і різноякісних сил; 2. економічний процес може буди джерелом власного розвитку за рахунок наявності зворотних зв'язків; 3. можливість самозбудовальності економічних процесів.

Виходячи з такого розуміння сутності економічних процесів, можна зробити висновок, що конкурентоспроможність національної економіки є результатом взаємодії всіх суб'єктів економічних відносин, а тому формується в органічному поєднанні реалізації інтересів суб'єктів різних рівнів. Відтак, дослідження конкурентоспроможності повинно передбачати аналіз чинників, що впливають на конкурентоспроможність всіх рівнів за суб'єктами конкуренції: товару, господарюючого суб'єкта, галузі, регіону, національної економіки в цілому. При цьому, як зазначає Я. Жаліло, первинну ланку системи формування конкурентоспроможності становить конкурентоспроможність товару, адже товар є базовим предметом конкуренції, що опосередковує відтворувальний процес кожного підприємства і через який відбувається взаємодія суб'єктів ринку [2]. В свою чергу, конкурентоспроможність підприємства полягає, перш за все, у його спроможності до адекватної модернізації та переорієнтації виробництва відповідно до життєвого циклу товару, тоді як конкурентоспроможність галузі, регіону і національної економіки орієнтовані на підтримання всього комплексу параметрів розвитку макроекономічної системи країни на рівні, що забезпечує стабільний й адекватний розвиток мікроекономічних структур.

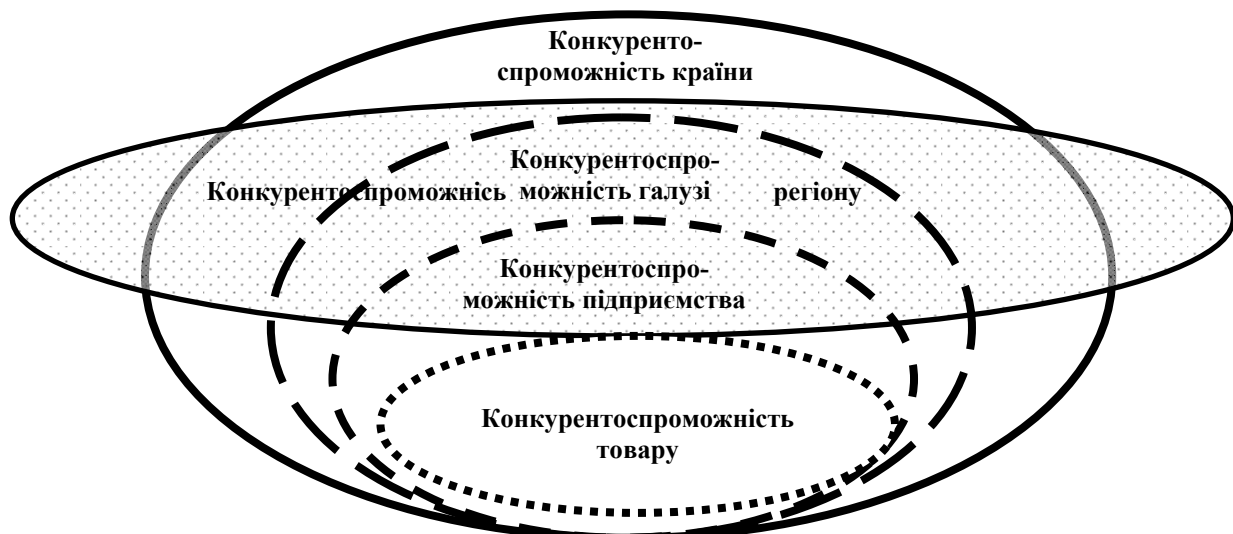

Рис. 1. Схема зв'язку та взаємозалежності між рівнями конкурентоспроможності

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

Таке співвідношення концепцій конкурентоспроможності товару, підприємства, галузі, регіону та національної економіки дозволяє зробити припущення, що підсумковим індикатором міжнародної конкурентоспроможності національного господарства виступає конкурентоспроможність його товару, що втілює в собі результат впливу всієї взаємопов'язаної сукупності детермінант розвитку підприємства, галузі, регіону й економіки в цілому. Відтак, визначити ступінь порівняльних переваг окремої країни можна шляхом порівняння обсягів та структури її експорту та імпорту. Таким чином, міжнародні товарні потоки, на нашу думку, слід розглядати не стільки як чинник міжнародної конкурентоспроможності національних господарств, скільки як індикатор конкурентоспроможності, показник залучення економіки до системи міжнародного поділу праці. В цьому контексті, дослідження рівня конкурентоспроможності господарства слід проводити в двох аспектах: з одного боку, аналізуючи товарні потоки та їх детермінанти через призму структурних та кількісних показників, а з іншого – досліджуючи механізми впливу тих чи інших чинників на динаміку й структуру міжнародної торгівлі країни.

В основі оцінки рівня міжнародної конкурентоспроможності країни по певних товарних групах лежить аналіз структури та динаміки експортно-імпортних потоків. Методико-методологічним підґрунтям аналізу можна вважати індекс фактичних порівняльних переваг, запропонований Б. Балласою:

$$RCA_{ij} = (X_{ij} - I_{ij}) / \left[T_{kj} \cdot \left(\frac{T_{iw}}{T_{kw}} \right) \right] \quad (1.1)$$

де X – обсяг експорту; I – обсяг імпорту; i – продукт (товарна група); j – країна; k – вся продукція; w – світ; T=(X+I)/2

Позитивне значення індексу (1.1) демонструє наявність порівняльних переваг, негативне – їх відсутність. При цьому чим більше значення цього індексу, тим більшими є порівняльні переваги. Відтак, зазначений індекс можна застосовувати для порівняння міжнародної конкурентоспроможності різних товарів чи галузей національної економіки, для співставлення порівняльних переваг у виробництві окремого товару між кількома країнами, а також для оцінки конкурентоспроможності виробництва кількох видів продукції у різних країнах.

Для проведення комплексного аналізу міжнародної конкурентоспроможності національної економіки ї доцільно розраховувати індикатор RCA в динаміці. Таким чином, результатом проведення розрахунків стане таблиця 1.

Таблиця 1.

Індекс порівняльних конкурентних переваг країни j в динаміці

Галузь i	Період t					
	1	2	...	t	...	m
Галузь 1	RCA_1^1	RCA_1^2	...	RCA_1^t	...	RCA_1^m
Галузь 2	RCA_2^1	RCA_2^2	...	RCA_2^t	...	RCA_2^m
...	...	...	...	...	...	...
Галузь i	RCA_i^1	RCA_i^2	...	RCA_i^t	...	RCA_i^m
...	...	...	...	...	...	...
Галузь n	RCA_n^1	RCA_n^2	...	RCA_n^t	...	RCA_n^m

Такий підхід дає змогу оцінити та спрогнозувати зміни конкурентних переваг окремих галузей (товарів або товарних груп), а також дозволяє співставити зміни у конкурентних перевагах із змінами в структурі експортних потоків.

На основі статистичних звітів щодо динаміки експорту й імпорту України [8], а також структури й динаміки міжнародної торгівлі, було розраховано порівняльні переваги галузей України (рис.2.).

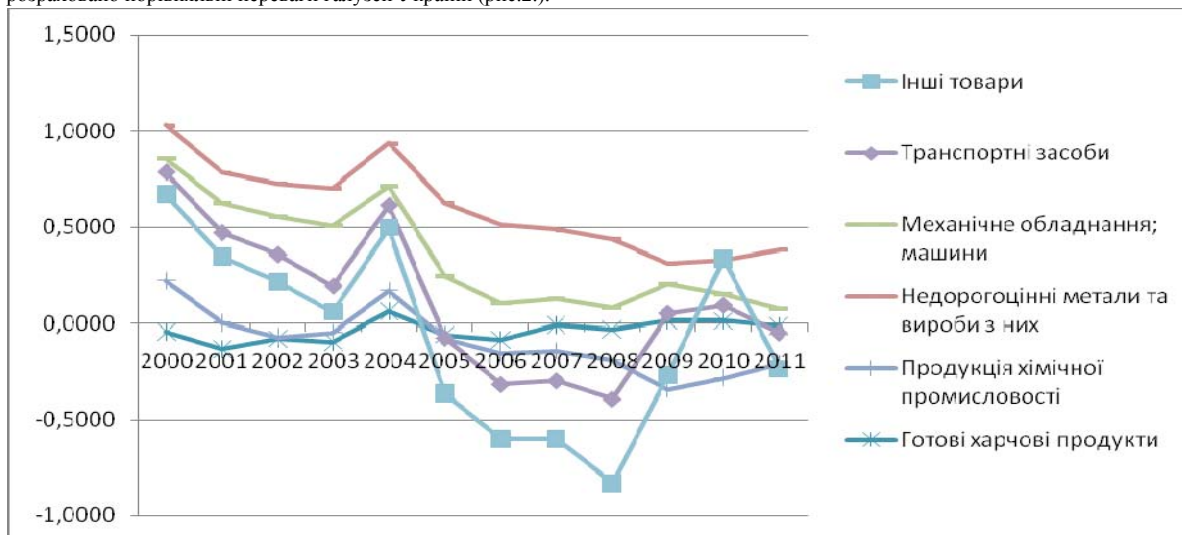

Рис.2. Динаміка рівня міжнародної конкурентоспроможності по деяких товарних групах експорту України у 2000 – 2011 роках

Розраховані показники свідчать не тільки про відсутність конкурентних переваг в експорті продукції стратегічно важливих галузей України, а й про поступове втрачання переваг щодо експорту продукції традиційних галузей економіки. Зазначені тенденції є наслідком поступової трансформації структури як експортних, так і імпортних потоків – відбувається поступове зниження питомої ваги сировинної продукції та продукції з низьким рівнем обробки, що в свою чергу цілком відповідає особливостям розвитку сучасної міжнародної торгівлі й не може, на нашу думку, розглядатися як стратегічне джерело здобуття конкурентних переваг економіки, адже вона не супроводжується підвищенням конкурентоспроможності національної економічної системи.

В цьому контексті доцільно визначити який сукупний ефект може бути забезпечений за рахунок інноваційно-технологічного розвитку, тобто слід побудувати економіко-математичну модель залежності рівня міжнародної конкурентоспроможності стратегічно важливих галузей економіки України від технологічного фактору. В якості технологічного фактору доцільно вважати показник рівня інноваційної активності підприємств та організацій національної економіки та кількості залученого до інноваційного процесу людського капіталу.

Міжнародний трансфер технологій також є чинником, що залежить від суми двох чинників: залучених в економіку прямих іноземних інвестицій та імпортованого обладнання й устаткування.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

Узагальнюючи вищезазначене, припустимо, що в результаті показник порівняльних конкурентних переваг країни залежить від чотирьох факторних ознак: інноваційної активності, залученого до інноваційного процесу людського капіталу, обсягу ПШ та імпорту технологій.

Таким чином, технологічний чинник втілює в собі взаємозв'язок існуючих джерел інноваційно-інвестиційного розвитку й одночасно виступає оцінкою інноваційно-інвестиційних процесів в країні, адже кожна з її складових залежить від численної кількості чинників макроекономічного характеру, а відтак її зміна є свідченням погіршення або покращення як загальноекономічних умов, так і умов щодо певної сфери економічних відносин (інноваційної діяльності, інвестиційної діяльності або міжнародної торгівлі). Кінцевою метою є моделювання залежності результативної ознаки RCA, за основними експортними галузями України від технологічного чинника.

Отримані результати свідчать про наявність загрози формування залежної моделі господарювання, що призведе до зниження наявних конкурентних переваг національної економіки України. Для аналізу залежності рівня конкурентоспроможності національної економіки від технологічного чинника виконано економіко-математичне моделювання залежності цих категорій. Порівняльний аналіз обчислених економіко-математичних моделей можна провести на основі поєднання їх графіків.

Рис. 3. Лінійна модель залежності рівня конкурентоспроможності економіки України від технологічного чинника за основними експортоорієнтованими галузями економіки

З огляду на виконані розрахунки кореляційно-регресійної моделі конкурентоспроможності національної економіки за основними експортоорієнтованими галузями економіки, можна зробити висновок що з кожним роком індекс порівняльних переваг конкурентоспроможності національної економіки знижується поступово навіть при збільшенні рівня технологічного розвитку.

Аналізуючи дану модель конкурентоспроможності можна побачити, що найбільш тісний вплив технологічної складової розвитку на рівень конкурентоспроможності спостерігається в машинобудівній промисловості, поступово за нею йдуть хімічна та металургійна промисловості. (табл. 2).

Таблиця 2.

	R²	Рівняння
Механічне обладнання	0,998	$y = -1,4714x + 14,245$
Хімічна продукція	0,9326	$y = -0,6613x + 13,726$
Недорогоцінні метали	0,8856	$y = -0,0139x + 0,8121$

Принциповим висновком, на нашу думку, є тенденція до випередження падіння конкурентоспроможності над зниженням рівня технологічного розвитку. Такий тренд загрожує в найближчі роки повністю втратити міжнародні конкурентні позиції в галузі машинобудування, а відтак, й конкурентні позиції в інших галузях економіки. Логічним висновком з наведеної тези є необхідність кардинальної зміни зовнішньоекономічної політики держави, її переорієнтації на забезпечення реструктуризації інвестиційних та товарних потоків.

Таким чином, моделювання міжнародної технологічної конкурентоспроможності України дало змогу оцінити наявну систему взаємозв'язків між чинниками та показниками інноваційно-інвестиційного розвитку. Отримані результати, як логічне продовження аналізу особливостей інноваційно-інвестиційного розвитку України, є підґрунтям для визначення напрямів удосконалення організаційно-економічного механізму впровадження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку національної конкурентоспроможності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Глобалізація і безпека розвитку: [Монографія] / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін.; Керівник авт. колективу і наук. ред. О.Г. Білорус. – К.: КНЕУ. 2001. – 733с.
2. Жаліло Я.А. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я.А. Жаліло, Я.Б. Базилук, Я.В. Белінська та ін.; [за заг. ред. Я.А. Жаліло] – К.:НІСД, 2005. – 388с.
3. Конкурентоспроможність української економіки [за заг. ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б. С. Кваснюка] – К. : Фенікс, 2007. – 556 с.
4. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко – Харків: Константа, 2006. – 272 с
5. Бажал Ю. М. Економічна оцінка державних пріоритетів технологічного розвитку / [за заг. ред. Ю. М. Бажала] – К. : Інститут економічного прогнозування, 2002. – 320 с.
6. Гельвановский М.И. О методах межстранового сопоставления показателей конкурентоспособности / М.И. Гельвановский, В.М. Жуковская // Вопросы статистики. – 2000. - №3. – С. 18-24.
7. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер; [пер. с англ.; под ред. В. Щегинина] – М. : Международные отношения, 1993. – 896 с.
8. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. Портал Держкомстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.stat.gov.ua

РЕЗЮМЕ

В статті проведено аналіз рівня міжнародної конкурентоспроможності країни за основними товарними групами експорту та визначена залежність рівня міжнародної конкурентоспроможності стратегічно важливих галузей економіки України від технологічного чинника.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

Ключові слова: міжнародна конкурентоспроможність країни, технологічний чинник, галузі економіки.

РЕЗЮМЕ

В статье проведен анализ уровня международной конкурентоспособности страны по основным товарным группам экспорта и оценена зависимость уровня международной конкурентоспособности стратегически важных отраслей экономики Украины от технологических факторов.

Ключевые слова: международная конкурентоспособность страны, технологический фактор, отрасли экономики.

SUMMARY

The article analyzes the level of international competitiveness of the country's main export commodity groups and evaluated the dependence of international competitiveness level of the Ukrainian strategic sectors of the economy from technological factors.

Keywords: international competitiveness, technological factors, economic sectors.

РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ АКТИВІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Бексултанов О.В., аспірант Донецького національного університету, Україна

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку світової економіки спостерігається активізація міжнародного економічного розвитку країн. Спираючись на це, для розвитку національного виробництва будь-якої країни стає необхідною взаємодія з іншими країнами, участь у міжнародному розподілі праці та міжнародному обміні товарами та послугами. Посилюється активізація інтеграційних та глобалізаційних процесів.

Характерною межею розвитку світогосподарських зв'язків на сучасному етапі є активне включення в них всіх країн і регіонів світу. Інтеграція пронизує самі різні сторони економічного і політичного життя країн, що інтегруються. Посилюється інтернаціоналізація виробництва, системи господарських відносин, формуються засоби взаємодії між країнами на основі економічної інтеграції. Господарські зв'язки різних країн отримують поштовх від участі у міжнародному розподілі праці.

Україна належить до числа країн з відкритою економікою, однак це не є наслідком ефективного експортного виробництва і платоспроможного попиту, активного міжнародного інвестування й інтеграційної взаємодії. Навпаки, відкритість економіки України пов'язана з надмірною залежністю від імпорту енергоносіїв; низьким внутрішнім платоспроможним попитом; вимушеним експортом низькотехнологічної металургійної продукції, виробництво якої поглинає значну частину критичного енергоімпорту; орієнтацією на зовнішні джерела фінансування в умовах кризи внутрішнього інвестування.

Дослідженню проблем міжнародної економічної інтеграції присвячено праці відомих вітчизняних вчених: В.Андрійчука, В.Будкіна, І.Бураковського, В.Геєця, Б.Губського, А.Кредісова, Д.Луцькяненка, В. Ляшенка, Ю.Макогона, В.Новицького, Ю.Пахомова, А.Поручника, Т.Орехової, А.Філіпенка, А.Мокія та ін.

Метою дослідження є вивчення теоретичних основ міжнародної економічної інтеграції, розробка практичних рекомендацій щодо визначення регіонально-інтеграційних пріоритетів країн і організаційно-економічних умов їх реалізації в процесі глобалізації економіки.

Об'єктом дослідження є процеси визначення регіонально-інтеграційних пріоритетів України і розбудови міжнародної економічної діяльності відповідно до визначених напрямків інтеграційної взаємодії в процесі глобалізації економіки.

Предметом дослідження є організаційно-економічні засади розвитку інтеграційних процесів в умовах глобалізації, науково-методичні та науково-практичні аспекти включення країн до процесів міжнародної інтеграційної взаємодії.

Ефективність національної економіки залежить не тільки від результатів її внутрішньої діяльності, але і від участі в світових економічних відносинах, ступеня її інтеграції в світове господарство. Зростаюча відкритість економіки України зумовлює відповідну залежність внутрішнього ринку від зовнішнього, і підсилює їх взаємодія. У зв'язку з цим актуалізується питання визначення умов, завдяки яким взаємодія внутрішнього і зовнішнього ринків позитивно впливає на стабільний соціально-економічний розвиток України.

Виникає ряд проблем методичного і практичного характеру, пов'язаних з регулюванням і контролем зовнішньоторговельних відносин, невідкладне вирішення яких призведе до створення дієвого механізму захисту економічних інтересів країни у зовнішній торгівлі, гарантуватиме зовнішньоекономічну безпеку держави. У цьому контексті особливо важливим є визначення оптимальних меж відкритості економічної системи.

Характер взаємозв'язків України зі світом є одним із самих складних і важливих питань сучасного розвитку. Необхідність активного інтегрування України визначає особливу важливість формування її зовнішньоекономічних зв'язків із євразійського континенту.

Досвід світової практики розвитку інтеграційних процесів свідчить, що ефективний розвиток інтеграційного співробітництва базується на деяких передумовах: близькість рівній ринкової зрілості, географічна близькість, загальність проблем соціально - економічного характеру, цілеспрямованість держав у розвитку процесу створення зони вільної торгівлі, ін.

Слід детальніше розглянути активізацію інтеграційних взаємодій на євразійському континенті.

Таким чином, співробітництво з країнами СНД спирається на історичні зв'язки, взаємопов'язаність економік, подібність економічних проблем, ін. У межах СНД існують умови поглиблення відносин з країнами Центральної Азії, які мають великі природні ресурси (паливно-енергетичні та мінерально-сировинні); з країнами Закавказзя, які сприяють виходу України на ринки Центральної Азії та Близького Сходу.

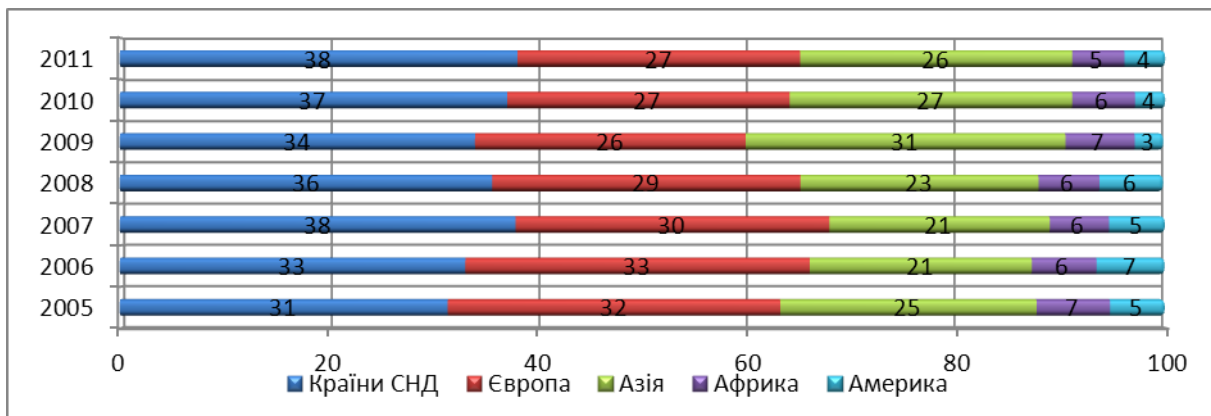

Рис.1. Доля регіонів світу в загальній сумі експорту товарів з України, за період з 2005 по 2011р, %.